

УДК 330.34:321.7

А.С. Магдич

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВПЛИВУ ДЕМОКРАТІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

У статті висвітлюються питання впливу політичних факторів, зокрема демократії, на економічне зростання. На основі аналізу різних теоретичних підходів до факторів економічного зростання установлені теоретичні основи механізму причинної обумовленості економічного зростання політичними факторами. Обґрунтовано необхідність дослідження прямого і опосередкованого каналів впливу демократії на економічне зростання. Наголошується на потребі вивчення довгострокового впливу демократії на накопичення фізичного, людського, соціального та політичного капіталу, а також на сукупну факторну продуктивність.

Ключові слова: економічне зростання, демократія, економічна свобода, верховенство права, політичний капітал, політична стабільність.

Постановка проблеми. Зростаючий інтерес до взаємодії між політикою і економікою, що проявляється у застосуванні підходу суспільного вибору до розуміння політичних інститутів і політичної поведінки, знаходить своє відображення в пошуках детермінант економічного зростання і його наслідків у великій кількості теоретичних і емпіричних досліджень, починаючи із середини ХХ ст. Висновок авторів є однозначним: традиційні економічні моделі економічного зростання повинні бути доповнені або замінені новими моделями, які можуть враховувати вплив політичних явищ на загальну швидкість змін в економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі існує дві протилежні точки зору стосовно зв'язку між ступенем демократизації та економічним зростанням: 1) демократія позитивно впливає на економічне зростання («comparability perspective»); 2) демократія негативно впливає на економічне зростання («conflict perspective»). Перша точка зору притаманна школам економістів і політологів, які стверджують, що демократія здійснює благотворний вплив на зростання як безпосередньо, так і опосередковано, через інші складові економічного розвитку. Існує багато досліджень, які свідчать, що демократичні держави розвиваються швидше, ніж авторитарні [8; 11–13].

Незважаючи на те, що позитивний ефект демократії щодо економічного зростання підтверджений результатами численних досліджень, песимістичний погляд на економічні наслідки демократії, як і раніше, широко представлений в ряді робіт. Зокрема відомий американський дослідник проблеми економічного зростання Роберт Барро стверджував, що «розширення політичних прав не чине ніякого впливу на економічне зростання» [5]. Огляда

існуючої літератури з теми дослідження дозволив Дж. Герінгу і співавторам (2005) зробити висновок, що «чистий ефект демократії на показники економічного зростання у міжкраїновому розрізі протягом останніх п'яти десятиліть є негативним або нульовим» [7]. Прихильники негативного зв'язку між демократією та економічним зростанням наголошують на тому, що такі країни, як Гонконг, Сінгапур і Тайвань, досягли рекордного рівня зростання, незважаючи на те, що уряди цих країн були авторитарними [10]. З іншого боку, деякі дослідники вказують на пригнічуючі тенденції в авторитарних економіках у багатьох африканських країнах.

Слід зазначити, що поряд з показниками, які виражають ту чи іншу спрямованість політики, у багатьох працях присутні показники політичної стабільності, економічної свободи, та інших складових політичного режиму. У більшості випадків ці індекси виявляються статистично значущими та позитивно корельованими з показниками економічного зростання, що опосередковано вказує на можливий позитивний ефект демократії на економічне зростання. Наприклад, результати деяких емпіричних досліджень свідчать про те, що демократія здійснює негативний вплив на економічне зростання, однак політична стабільність, незалежно від рівня демократії, має значущий позитивний ефект щодо показників економічного зростання [1]. Зокрема італійський економіст Альберто Алесіна (2004) зазначає, що «на зростання впливає не демократія або диктатура, а політична нестабільність, яка виражається в схильності до державних переворотів, а також в частій зміні влади» [2].

Таким чином, незважаючи на наявність значної кількості досліджень, присвячених проблемі впливу політичних факторів на економічне зростання, ряд теоретичних і практичних питань потребують глибшого аналізу. Зокрема потребують додаткового вивчення характер та напрям впливу демократії на економічне зростання та виявлення механізму такого впливу з огляду на плин часу.

Постановка завдання. Метою статі є теоретичний аналіз літератури з проблем впливу політичного режиму на економічне зростання та формування теоретичних засад механізму впливу демократії на темпи економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичне впливає на економіку прямо, через інвестиційну і науково-технічну політику, а також через призму культурних цінностей, які опосередковано впливають на формування ділового клімату в країні. Система цінностей і поведінка політичної еліти і мас, наприклад, наявність у суспільстві поваги до приватної власності, толерантна позиція нації у відношенні до іноземних громадян також, в підсумку, задають рівень політичної стабільності і визначають вектор економічних змін в країні. Сукупність зазначених чинників лежить в основі механізму взаємодії політики і економіки, який має включати як прямі, так і опосередковані канали впливу.

Для того щоб розглянути питання про прямий або опосередкований зв'язок між демократією та економічним зростанням, потрібно спочатку зрозуміти механізм зростання. Є два джерела економічного зростання: накопичення факторів виробництва (капіталу та робочої сили, в тому числі людського капіталу) та збільшення сукупної продуктивності факторів виробни-

цтва (СПФ) за рахунок технічного прогресу і підвищення ефективності факторів.

Економічне зростання є результатом величезної кількості взаємно незалежних рішень, прийнятих величезною кількістю підприємців, про те, як інвестувати свій капітал і працю. Стимули, які впливають на інвестиційні рішення мають вирішальне значення для пояснення процесу зростання. Ці стимули створюються економічними інститутами, особливо тими, які пов'язані з ефективним захистом прав приватної власності і необмеженою економічною свободою. Чим краще захист прав приватної власності, тим вище очікувана віддача від інвестицій у фізичній або людський капітал і тим більше економічні агенти інвестують у фактори виробництва, що, в підсумку, прискорює зростання. Крім того, чим більше захищені права інтелектуальної власності, тим більше інвестицій йдуть в дослідження і розробки, що призводить до прискорення технічного прогресу, підвищення СФП і, врешті-решт, до прискорення економічного зростання.

Результати багатьох досліджень свідчать, що демократія має розглядатися як змінна, яка накопичує в собі певне значення («stock»), а не просто відображає якийсь його рівень («level») [6, 7]. Зокрема, згідно з висновками Дж. Герінга, якщо демократія має значення для зростання сьогодні, розумно припустити, що цей ефект пов'язаний не тільки із сучасним станом режиму в тієї або іншій країні, але і з його історією. Герінг стверджує, що у довгостроковій перспективі демократія буде сприяти зростанню чотирьох видів капіталу: фізичного, людського, соціального і політичного. Результати багатьох досліджень підтверджують позитивний вплив демократії на ці види капіталу. На цій підставі автори роблять висновок, що чим довше країна залишається демократичною, тим більшим буде її фізичний, людський, соціальний та політичний капітал, і тим кращі показники зростання вона матиме.

Отже, враховуючи результати попередніх досліджень, доцільно припустити, що механізм впливу демократії на темпи економічного зростання має враховувати, скоріше, довгостроковий ефект, ніж короткостроковий і описувати як прямий канал впливу (незважаючи на невелику кількість досліджень, результати яких свідчать про відсутність прямого зв'язку між демократією та економічним зростанням, ми залишимо цей канал впливу у нашій моделі), так і опосередкований – через накопичення факторів виробництва та збільшення СПФ (рис. 1).

Інвестиції у фізичний капітал є незамінним методом накопичення факторів виробництва. Ці інвестиції фінансуються за рахунок заощаджень. Отже, питання полягає в тому, як демократія впливає на рівень заощаджень, тобто ту частку доходу, яка зберігається для інвестицій, а не використовується для споживання. Емпірично підтверджено, що заробітна плата є вищою в умовах демократії. Це є цілком очікуваним наслідком реалізації однієї з основних політичних свобод – права вільного об'єднання робітників у профспілки. Більш висока заробітна плата, тобто трудовий дохід, означає зниження прибутку, тобто нижчий дохід, одержаний з капіталу. Наслідком цього є більш низький рівень заощаджень. Механізм досить простий: багаті люди зберігають більшу частину своїх доходів порівняно з бідними людьми. Оскільки основний дохід багатих людей – це дохід з капіталу, а основний

доход бідних людей – це доход з праці, перерозподіл доходів від капіталу до праці неминуче зменшує норму заощаджень, загальний рівень заощаджень і інвестицій. Проте цей висновок ґрунтується на обмежувальному припущенні, що інвестиції в одній країні можуть бути профінансовані тільки за рахунок внутрішніх заощаджень. Але якщо імпорт заощаджень дозволений, цей недолік демократії може бути з лишком компенсований. Однією з умов для імпорту заощаджень є верховенство права, тобто захист прав інвесторів і кредиторів, що є характерною ознакою демократії (до цього ми ще повернемося далі). З огляду на це демократія має позитивно впливати на економічне зростання.

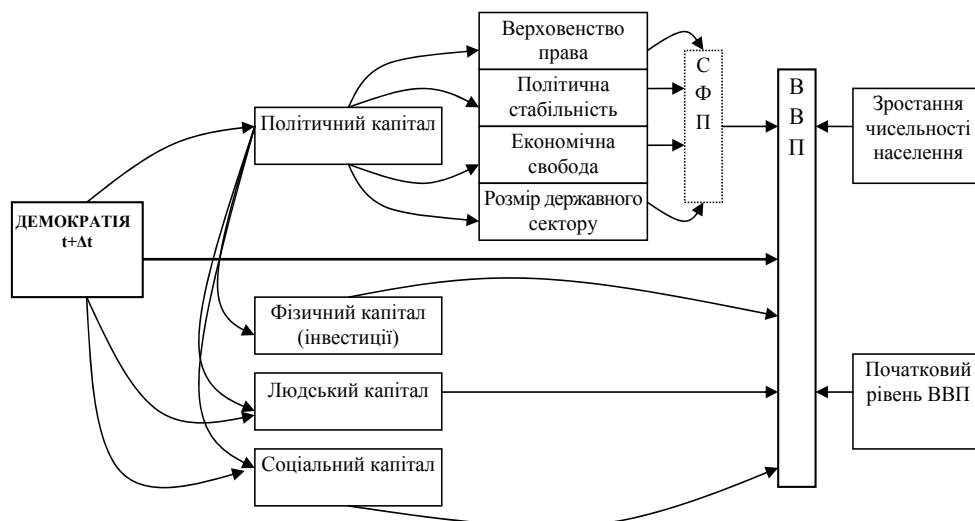

Рис. 1. Механізм впливу демократії на економічне зростання

Накопичення людського капіталу є одним з основних факторів, що визначають економічний розвиток [4, 6]. З одного боку, воно пов'язане з кількісними показниками, наприклад, із зростанням чисельності населення, з іншого – з показниками якості, такими як охоплення дітей дошкільною освітою, рівень грамотності, тривалість життя.

Як уже згадувалося раніше, більшість демократій докладають багато зусиль щоб забезпечити основні потреби населення. Це неминуче призводить до збільшення витрат на освіту. Державне фінансування освіти знижує витрати громадян, що збільшує число людей, які можуть отримати освіту. Це, в свою чергу, призводить до зростання людського капіталу, який відповідно до неокласичної моделі зростання є одним з основних факторів, що прискорюють темпи зростання в економіці. Крім того, можна стверджувати, що людський капітал опосередковано залежить від політичної нестабільності. За результатами досліджень Е. Аннетта, політична нестабільність призводить до збільшення державних витрат, спрямованих на зменшення ризику втрати влади, залишаючи, таким чином, менш коштів, які могли бути витрачені на розвиток людського капіталу [3]. З іншого боку, економічна сво-

бода і ефективність уряду сприяють розвитку людського капіталу, оскільки вони стимулюють спеціалізацію, тим самим збільшуючи продуктивність людського капіталу.

Політичні еліти в демократичному суспільстві мають виборчі стимули, щоб уникати голоду і поліпшувати якість життя найменш благополучних громадян – стимули, які не присутні або присутні значно меншою мірою в авторитарних системах. Таким чином, розвиток та гарантія індивідуальних свобод і демократії є життєво важливими для розвитку людського капіталу, особливо в менш розвинених країнах. Іншими словами, демократія може розглядатися як клімат, який сприяє розвитку і економічного, і людського, і соціального капіталу і який є необхідною умовою для економічного розвитку. Зокрема М. Баум і Д. Лейк (2003) виявили, що демократія впливає на зростання не безпосередньо, а опосередковано, за рахунок підвищення людського капіталу [6]. Крім того, будь-яке збільшення доходу на душу населення в результаті зниження швидкості зростання його чисельності також може розглядатися як непрямий вплив демократії на економічне зростання.

Багато дослідників стверджують, що соціальний капітал (під яким зазвичай розуміють накопичений суспільством фонд соціальних відносин, базованих на нормах і мережах співпраці і довіри, який може бути використаний державою і ринком з метою підвищення соціальної ефективності колективних дій і прискорення зростання) також сприяє підвищенню продуктивності економіки суспільства. Результати багатьох досліджень свідчать, що соціальний капітал підвищує рівень фінансового розвитку, який, як правило, розглядається як чинник, що сприяє зростанню [9]. Знову ж ці спостереження вказують на те, що ефект впливу демократії на економічне зростання може стати більш помітним з плином часу, тобто у міру розвитку соціального капіталу.

Політичний капітал суспільства – поняття, яке з'явилося у науковій літературі відносно недавно. Зокрема, Дж. Геринг пропонує розглядати політичний капітал як сукупність чинників, які визначають рівень здоров'я державного устрою, наприклад, бюрократичний потенціал, рівень корупції, політичний консенсус, політична стабільність, рівень законності, мудрість і далекоглядність політичних лідерів тощо. У рамках цього дослідження розглянемо такі складові політичного капіталу: економічну свободу, політичну стабільність, розмір державного сектора та верховенство права.

Політична нестабільність, яка визначається як схильність до зміни у виконавчій чи законодавчій владі, може призвести до непередбачуваності в державній політиці та економічних інститутах. В умовах політичної нестабільності підприємці будуть утримуватися від інвестицій, оскільки їх майбутні доходи опиняться під загрозою можливих політичних змін, таких як більш слабкий захист прав приватної власності. Крім того, поляризація суспільства посилює очікувані зміни в політиці зі зміною уряду, що є додатковим чинником, який стримує інвестиції.

Демократія забезпечує політичну стабільність і підвищує передбачуваність. Хоча строк повноважень законодавчої і виконавчої влади обмежується загальними виборами, тимчасові рамки політичного процесу добре визначені у демократичному суспільстві, на відміну від автократичного сус-

пільства. Крім того, в умовах демократії суспільство є менш поляризованим, оскільки кожен може вільно виражати свої інтереси і політично висловлювати їх. Вільне вираження політичних уподобань на загальних виборах активізує теорему про медіанного виборця, яка стверджує, що всі політичні партії мають тенденцію бути якомога ближче до уподобань медіанного виборця. Наслідком цього стає той факт, що зміни політики не є істотними навіть після зміни уряду і політики стають все більш передбачуваними.

Однак існує й інша точка зору, яка полягає в тому, що у демократичній країні, де широко застосовується перерозподіл доходів, саме цей факт є дестимулятором інвестицій. Однак, як уже згадувалося раніше, ефективність уряду і економічної свободи у демократичних країнах створюють інститути, необхідні для підвищення продуктивності інвестицій. Лібералізація торгівлі та ефективні урядові установи створюють умови для захисту прав власності, тим самим підвищуючи довіру інвесторів. Таким чином, з точки зору політичної стабільності та передбачуваності, демократія має позитивно впливати на економічне зростання.

Що стосується економічної свободи, з одного боку, демократичні держави можуть мати більш високий рівень податкового навантаження через їх схильність до обов'язкового перерозподілу. Політичні права в демократичних країнах розподіляються рівномірно (одна людина, один голос), в той час як доходи і багатство – нерівномірно. Внаслідок цього вирішальний медіанний виборець віддає перевагу обов'язковому перерозподілу шляхом прогресивного оподаткування і грошових переказів. Це призводить до більш високого податкового навантаження на доходи від інвестицій. Незважаючи на те, що це порушення прав приватної власності здійснюється у рамках закону, результатом буде зниження інвестиційної активності, скорочення накопичених факторів виробництва і економічного зростання. Таким чином, в умовах відхилення від вільних ринкових економічних інститутів, демократія може здійснювати негативний вплив на економічне зростання. З іншого боку, демократичні країни мають менші бар'єри для виходу на ринок нових компаній. Ці бар'єри є наслідком зусиль з боку бізнес-еліти, спрямованих на те, щоб захистити себе від конкуренції та створити умови для отримання великого рентного доходу. Утримання таких високих бар'єрів в автаркції стає можливим за рахунок тісних зв'язків між політичними елітами і бізнес-елітами. У демократичних країнах уряд несе відповідальність не перед конкретною групою виборців, нехай навіть бізнес-елітою, а перед громадськістю, яка не зацікавлена в існуванні таких бар'єрів, оскільки відсутність бар'єрів означає посилення конкуренції, тобто краще постачання, більш низькі ціни, поліпшення якості та збільшення добробуту споживачів. Крім того, більша економічна свобода прискорює обмін. Прискорення обміну, у свою чергу, створює можливості для поглибленої спеціалізації, що створює умови для покращання економічної ефективності. Чим вищий рівень економічної конкуренції, тим більший конкурентний тиск вона спричиняє і тим більш дійовим стимулом для покращання економічної ефективності з боку виробника вона є. У цьому сенсі демократія сприяє економічному зростанню через зниження бар'єрів для виходу на ринок, створення стимулів для інновацій і ефективності, тобто через зростання СФП.

Слід зазначити, що розмір державного сектора є більшим у демократичних країнах порівняно з недемократичними. Це відбувається через тиск на державні органи влади з боку медіанного виборця з метою перерозподілу доходів і посилення підзвітності влади перед громадськістю. Перерозподіл доходів ґрунтується не тільки на оподаткуванні багатих і наданні грошових трансфертів бідним, але й на наданні громадських послуг «безкоштовно». Багаті платять податок вище середньої вартості надання послуги (наприклад, у сфері охорони здоров'я або освіти), а бідні (всі люди, які отримують дохід нижче середнього) платять податок нижче середньої вартості, фактично отримуючи субсидовані послуги. Таким чином, демократичні держави мають більший державний сектор, ніж автократії, що означає більш високий податковий тягар, зниження ефективної віддачі від інвестицій, порушення прав приватної власності і, як наслідок, уповільнене економічне зростання.

Встановлення та підтримання законності, мабуть, є найбільшою перевагою демократії з точки зору економічного зростання. Верховенство права, тобто загальний захист прав приватної власності (у тому числі договірних прав), створює сприятливі умови для економічного зростання. Тільки якщо права приватної власності надійно захищені, інвестиційні проекти будуть реалізовуватися, оскільки інвестори завжди прагнуть уникнути експропріації своїх доходів і інвестицій. Крім того, захист інтелектуальної власності має вирішальне значення для інвестицій у сферу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що є джерелом технічного прогресу. І, нарешті, загальний захист прав учасників договірних зобов'язань також сприяє кращому ринковому обміну і створює кращі умови і стимули для підвищення економічної ефективності виробництва.

Права приватної власності можуть бути порушені суб'єктами приватного або державного сектора. Порушення прав приватної власності суб'єктами державного сектора може бути незаконним, наприклад, корупція, або здійснюватись у рамках закону, наприклад, надмірне оподаткування. Порушення прав власності державним сектором, як правило, є більш руйнівним для економіки. Відповідно, пріоритетом для уряду має бути захист прав приватної власності від усіх видів порушень. Але тут виникає питання, чи є демократичний уряд більш ефективним для захисту прав приватної власності і підвищення економічної свободи порівняно з автократичним урядом.

Ніщо не заважає автократичним урядам здійснювати загальний захист прав приватної власності, але на практиці цього не спостерігається з кількох причин. По-перше, через те, що верховенство права (захист прав приватної власності) встановлюється виключно за розпорядженням автократа, воно не заслуговує на довіру, бо може бути скасовано самодержцем у будь-яку мить, оскільки жодних зобов'язань перед громадськістю він не несе. З огляду на те, що інвестиційні рішення приймаються з урахуванням майбутнього розвитку, самодержавство закону не є дуже привабливим для бізнес-середовища. По-друге, підтримуючи принцип верховенства права, самодержець стикається із суттєвим протистоянням еліти, яка зацікавлена в порушенні прав власності інших осіб. У цьому випадку принцип верховенства права може коштувати самодержцю влади.

Таким чином, верховенство права сприяє економічному зростанню за допомогою обох механізмів: накопичення факторів виробництва за рахунок інвестицій та за рахунок збільшення СФП. З огляду на це можна стверджувати, що верховенство права є довгостроковим і, мабуть, найважливішим позитивним ефектом впливу демократії на економічне зростання.

Висновки. Враховуючи результати попередніх досліджень, слід зауважити, що механізм впливу демократії на темпи економічного зростання має враховувати скоріше довгостроковий ефект, ніж короткостроковий. При побудові механізму впливу демократії на економічне зростання потрібно аналізувати два канали можливого впливу: прямий канал та опосередкований – через накопичення факторів виробництва та через збільшення СПФ.

Аналіз літератури з питання взаємозв'язку демократії та економічного зростання дозволяє припустити, що демократія має позитивно впливати на накопичення фізичного капіталу у відкритій економіці, оскільки однією з умов для інвестицій та імпорту заощаджень є захист прав інвесторів та кредиторів.

Результати багатьох досліджень свідчать про те, що демократія може розглядатися як клімат, який сприяє розвитку людського та соціального капіталу, особливо у менш розвинених країнах. Економічна свобода, політична стабільність та верховенство права здійснюють позитивний прямий (через створення сприятливого інвестиційного клімату) та опосередкований (через збільшення сукупної факторної продуктивності) вплив на економічне зростання.

Демократичний режим може призвести й до уповільнення темпів економічного зростання через високий податковий тягар, який є наслідком більшого розміру державного сектора у розвинених демократіях.

Метою наших подальших досліджень буде емпірична перевірка сформульованих вище припущень.

Список використаних джерел

1. Abeyasinghe R. Democracy, Political Stability, and Developing Country Growth: Theory and Evidence / R. Abeyasinghe // *Democracy, Political Stability, and Developing Country Growth*. – 2004. – № 1.

2. Alesina A. Political instability and economic growth / A. Alesina, S. Özler, N. Roubini, & P. Swagel // *Journal of Economic growth*. – 1996. – № 1(2). – P. 189–211.

3. Annett A. Social fractionalization, political instability, and the size of government / A. Annett, 2000.

4. Barro R.J. Determinants of economic growth: a cross-country empirical study (No. w5698) / R.J. Barro // *National Bureau of Economic Research*. – 1996.

5. Barro R.J. Getting it right: markets and choices in a free society / R.J. Barro // *Mit Press*. – 1996.

6. Baum M.A. The political economy of growth: democracy and human capital / M.A. Baum & D.A. Lake // *American Journal of Political Science*. – 2003. – № 47(2). – P. 333–347.

7. Gerring J. Democracy and economic growth: A historical perspective / J. Gerring, P. Bond, W.T. Barndt & C. Moreno // *World Politics*. – 2005. – № 57(03). – P. 323–364.

8. Grier K.B. An empirical analysis of cross-national economic growth, 1951–1980 / K.B. Grier & G. Tullock // *Journal of monetary economics*. – 1989. – № 24(2). – P. 259–276.
9. Guiso L. Does culture affect economic outcomes? / L. Guiso, P. Sapienza, & L. Zingales // *The journal of economic perspectives*. – 2006. – № 20(2). – P. 23–48.
10. Nelson M.A. Democracy, economic freedom, fiscal policy, and growth in LDCs: a fresh look / M.A. Nelson & R.D. Singh // *Economic Development and Cultural Change*. – 1998. – № 46(4). – P. 677–696.
11. Pourgerami A. *Development and democracy in the Third World* / A. Pourgerami // Westview Pr. – 1991.
12. Sandalcilar A. Democracy and Growth: Evidence from Transition Economies / A. Sandalcilar // *American International Journal of Contemporary Research*. – 2013. – № 3(1). – P. 63–75.
13. Scully G.W. The institutional framework and economic development / G.W. Scully // *The Journal of Political Economy*. – 1988. – P. 652–662.

References

1. Abeyasinghe, R. (2004). *Democracy, Political Stability, and Developing Country Growth: Theory and Evidence*. *Democracy, Political Stability, and Developing Country Growth*, 1.
2. Alesina, A., Özler, S., Roubini, N., & Swagel, P. (1996). Political instability and economic growth. *Journal of Economic growth*, 1(2), pp. 189-211.
3. Annett, A. (2000). Social fractionalization, political instability, and the size of government.
4. Barro, R.J. (1996). *Determinants of economic growth: a cross-country empirical study* (No. w5698). National Bureau of Economic Research.
5. Barro, R.J. (1996). *Getting it right: markets and choices in a free society*. Mit Press.
6. Baum, M.A., & Lake, D.A. (2003). The political economy of growth: democracy and human capital. *American Journal of Political Science*, 47(2), pp. 333-347.
7. Gerring, J., Bond, P., Barndt, W.T., & Moreno, C. (2005). Democracy and economic growth: A historical perspective. *World Politics*, 57(03), pp. 323-364.
8. Grier, K.B., & Tullock, G. (1989). An empirical analysis of cross-national economic growth, 1951–1980. *Journal of monetary economics*, 24(2), pp. 259-276.
9. Guiso, L., Sapienza, P., & Zingales, L. (2006). Does culture affect economic outcomes?. *The journal of economic perspectives*, 20(2), pp. 23-48.
10. Nelson, M.A., & Singh, R.D. (1998). Democracy, economic freedom, fiscal policy, and growth in LDCs: a fresh look. *Economic Development and Cultural Change*, 46(4), pp. 677-696.
11. Pourgerami, A. (1991). *Development and democracy in the Third World*. Westview Pr.
12. Sandalcilar, A. (2013). Democracy and Growth: Evidence from Transition Economies. *American International Journal of Contemporary Research*, 3(1), pp. 63-75.

13. Scully, G. W. (1988). The institutional framework and economic development. *The Journal of Political Economy*, pp. 652-662.

В статье освещаются вопросы влияния политических факторов, в частности демократии, на экономический рост. На основе анализа различных теоретических подходов к факторам экономического роста установлены теоретические основы механизма причинной обусловленности экономического роста политическими факторами. Обоснована необходимость исследования, прямого и опосредованного каналов влияния демократии на экономический рост. Отмечается необходимость изучения долгосрочного влияния демократии на накопление физического, человеческого, социального и политического капитала, а также на совокупную факторную производительность.

Ключевые слова: *экономический рост, демократия, экономическая свобода, верховенство права, политический капитал, политическая стабильность.*

The article highlights the issues of the influence of political factors, in particular democracy, on economic growth. The analysis of different theoretical approaches to the factors of economic growth has allowed to establish theoretical basis of the mechanism of causal relations between political factors and economic growth. The paper discusses the need for the research of direct and indirect channels of influence of democracy on economic growth. The article concludes by stressing the need for evaluation of long-term effect of democracy on the accumulation of physical, human, social and political capital, as well as total factor productivity.

Key words: *economic growth, democracy, economic freedom, the rule of law, political capital, political stability.*

Одержано 21.11.2016